

MEDIJSKA KULTURA U KATEHEZI

Rudi Paloš

UVOD

Sigurno je da na nekoliko stranica nije moguće iscrpno prikazati problem odnosa medija i kateheze. No, cilj ovog razmišljanja i nije toliko da kaže što su mediji, a nije na nama niti da se upuštamo u razmišljanje o tome što se krije iza pojma „kultura”. Uzimamo kao gotovu činjenicu da su nam ta dva pojma: „medij” i „kultura”, u svojoj osnovi jasni i zbog toga odmah ulazimo u srž stvari. Međutim, ipak je na početku dobro bar u kratkim crtama iznijeti povijest odnosa crkvenog učiteljstva prema nekim mass-medijima. U tom smislu pokušavamo prikazati, na temelju istraživanja drugih, kako je taj problem došao do izražaja u odnosu papa prema mass-medijima u posljednjih stotinjak godina. Isto je tako izgledalo prikladno proučiti i neke službene katehetske dokumente na razini pojedinih mjesnih Crkava kao i na razini opće Crkve i vidjeti što oni govore o našem predmetu.

1. PAPE I SREDSTVA DRUŠTVENOG PRIOPĆIVANJA¹

Prve su se novine pojavile negdje početkom prošlog stoljeća,² i ubrzo su postale snažan oblikovatelj javnog mnijenja. Tako npr. još davne 1831. godine francuski list „L'Avenir” objavljuje članak u kojem se zahtijeva sloboda savjesti, poučavanja, udruživanja, izbora, općina i provincija, i, što je ovdje za nas posebno zanimlji-

Kratice:

- CP PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENOG PRIOPĆIVANJA, *Pastoralni naputak Communio et progressio izrađen nalogom II. vatikanskog sabora radi primjene Dekreta o sredstvima društvenog priopćivanja istoga Sabora*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, Biblioteka „Dokumenti” 36, bez oznake godine.
- CT IVAN PAVAO II, *Apostolska pobudnica CA-TECHESI TRADENDAE*. Hrvatski prijevod objavljen u: „Kateheza” 1(1979)4, 24–46; 2(1980)1, 35–47. Objavljeno također i u: „Glas Koncila”, br. 24/1979, Prilog.
- EN *Apostolski nagovor EVANGELII NUNTIANDI njegove svetosti pape Pavla VI. episkopatu, kleru i vjernicima cijele Crkve o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, Zagreb, Biblioteka „Dokumenti” 50, Kršćanska sadašnjost, 1976.
- GS Pastoralna konstitucija II. vatikanskog sabora „GAUDIUM ET SPES” o Crkvi u suvremenom svijetu.
- IM Dekret II. vatikanskog sabora „INTER MIRIFICATA” o sredstvima društvenog saobraćanja.
- LG Dogmatska konstitucija II. vatikanskog sabora „LUMEN GENTIUM” o Crkvi.
- NCD UNITED STATES CATHOLIC CONFERENCE, *Sharing the Light of Faith. National Catechetical Directory for Catholics of the United States*, Washington, United States Catholic Conference, Department of Education 1978.
- OKD SVETI ZBOR ZA KLERIKE, *Opći katehetski direktorij*, Zagreb, Biblioteka „Dokumenti” 38–39, Kršćanska sadašnjost, 1972.
- RdC Katehetski direktorij talijanskih biskupa „Il rinnovamento della catechesi”.

¹ U ovom dijelu našeg razmišljanja služiti ćemo se prije svega djelom koje na sažet način daje prikaz tog odnosa. Usp. D. SPOLETINI, *Mass-media e catechesi*, Roma, Paoline 1976.

² Tako npr. „Times” g. 1814, „Manchester Guardian” g. 1816, „Le Figaro” g. 1826, „Illustration”

vo, slobodu tiska s obrazloženjem da treba vjerovati istini. Nekako u isto vrijeme, a po nekim i kao izravni odgovor na tu i slične izjave, javlja se papa Grgur XVI. enciklikom „Mirari vos“ (15. 08. 1832.) u kojoj se osuđuju intelektualci, pisci i novinari, svi bez iznimke.³ Ovdje za nas nije toliko važno utvrditi da li je sve to baš tako i upravo tako, da li je ovdje riječ o osudi svih novinara ili možda samo o isticanju opasnosti lošeg primjera: činjenica je da novine, kao sredstvo društvenog i javnog priopćivanja, privlače pažnju najvišeg crkvenog autoriteta. Umjesto detaljnog navođenja pojedinih intervenata neka nam bude dovoljno da u nekoliko rečenica sažeto izrazimo odnos papa i Svete Stolice prema novijim medijima. Činjenica je da pape, kao i mnogi njihovi suvremenici, nisu u početku razumjevali ogromnu važnost novina za obavještavanje javnosti.⁴

No, bilo bi neistinito i pretjerano reći da je uvijek i sve bilo negativno. Iako polagano, ipak nezaustavljivo i pape ne samo da počinju gledati u tisku i pozitivnu vrijednost, oni se i sami počinju služiti novinama.⁵ Ipak, za naše današnje pojmove, ima dosta čudnih pojava u Crkvi pred stotinjak godina,⁶ a moglo bi se sažeto ovako izraziti: Novine, a zatim i film,⁷ zatekli su najviše crkveno učiteljstvo nesprenim tako da je trebalo proći dulje vremensko razdoblje kako bi u izjavama i stavovima prevladao pozitivan stav, drugim riječima, da se počnu isticati i neosporive vrednote i pozitivne strane tih medija, a ne tek izricanje osuda i zabrana uz neprestano upozoravanje na opasnost koja od tih medija dolazi.⁸ Međutim, dok je od pojave novina i filma pa do isticanja pozitivnih strana tih medija trebalo proći dulje vremena, kod radija i televizije to nije bio slučaj. Već 1931. godine u Vatikanu se otvara radio postaja, a dolaze i dani kada će se radio nazivati „Božjim darom koji je od sveopćeg značenja”.¹⁰

I napokon nekoliko riječi o novijim zbivanjima: Danas su mediji, a posebno masovni mediji, općenito prihvaćeni kao sredstva kojima čovjek zadovoljava svoje pravo na istinu i na objektivnu informaciju o pojedinim događajima. Sredstva društvenog priopćivanja, to se uvijek iznova ističe, imaju posebnu ulogu prilikom oblikovanja javnog mnijenja i mišljenja.

Drugi vatikanski koncil označio je početak novog razdoblja u odnosu crkvenog učiteljstva prema sredstvima društvenog priopćivanja. Već 4. prosinca 1963. koncilski oci objavljuju dekret „Inter Mirifica”, o sredstvima društvenog priopćivanja. U tom dokumentu održava se novi stav: novost je prije svega u tome da se Koncil uopće i pozabavio tim sredstvima, zatim – u dekretu se uočava jasnoća nazivlja, ističu se sadržaji: informacija, javno mnijenje. Na sredstva društvenog priopćivanja ne gleda se više kao na jednostavna pomagala nego se ističe i njihova pozitivna, aktivna i odgojna uloga. Općenito Koncil stavlja naglasak na komunikaciju i priopćivanje.¹¹ Napokon, ne treba zanemariti niti vrijedan poticaj koji dolazi od ustanovljivanja Dana sredstava društvenog priopćivanja.¹²

–Paris g. 1842. O tome vidi više u D. SPOLETINI, *nav. dj.*, str. 11.

³ Usp. D. SPOLETINI, *nav. dj.*, str. 12.

⁴ Pio IX, govoreći o periodičnom tisku, smatra da je to samo još jedna među novim knjižarskim tehnikama, kojom se služe neprijatelji Crkve u borbi protiv Crkve. Tako navodi D. SPOLETINI, *nav. dj.*, str. 13.

⁵ Npr. list „Giornale di Roma” određeno vrijeme služi kao glasilo sv. Stolice. Vrijedno je napomenuti da već 1850. dolazi do osnivanja revije „La civiltà cattolica” pri čemu pomaže i Pio IX., a godine 1861. utemeljuje se i poluslužbeno glasilo Vatikana i Svete Stolice, „L'osservatore romano”.

⁶ Npr. još u osamdesetim godinama prošlog stoljeća potrebna je posebna dozvola za unošenje novina u sjemenište. Usp. D. SPOLETINI, str. 17.

⁷ Ove se godine slavi 90 godina od prvog javnog filmskog prikazivanja, odnosno od nastanka filma. Tu je godišnjicu među ostalima obilježila i TV Beograd ovih ljetnih mjeseci emitiranjem niza emisija pod zajedničkim naslovom „90 godina filma. Karika koja nedostaje”.

⁸ Tako npr. Pio X. izdaje 10. prosinca 1912. dekret u kojem u crkvama zabranjuje bilo koji oblik kino projekcija i prikazivanja, uz obrazloženje da od toga prijeti samo opasnost, da je to neprikladno i da crkve nisu predviđene za to. Usp. D. SPOLETINI, *nav. dj.*, str. 20.

⁹ Papa Pio XI. tom se prilikom u svom govoru obraća „svim stanovnicima kugle zemaljske”, svjestan posebne snage ovog medija. Usp. D. SPOLETINI, str. 24.

¹⁰ Pio XII, enciklika „Miranda prorsus”, godine 1957. Usp. D. SPOLETINI, *nav. dj.*, str. 25.

¹¹ Usp. LG I i II pogl., zatim GS.

¹² IM, 18.

Na Koncilu je odlučeno i da se osnuje posebna komisija koja će poraditi na izradi posebnog dokumenta o sredstvima društvenog priopćivanja. Godine 1971. taj je dokumenat i objavljen pod naslovom „Communio et progressio”.¹³ U tom se dokumentu iznose prvo doktrinalni elementi na kojima se ovaj napatuk nadahnjuje, zatim se ističe doprinos sredstava društvenog priopćivanja za ljudski napredak kao i uvjeti za njihovu djelotvornu upotrebu. Dobar dio napatka govori o dosadašnjem i budućem zalaganju katolika na tom području. Ovim se dokumentom u potpunosti prihvaćaju sredstva društvenog priopćivanja i potvrđuje se nezamjenjiva uloga tih sredstava u pastoralu.¹⁴ Svakako, jedan od nedostataka koji se javljaju u pristupu tim sredstvima jest i manjak antropološke dimenzije. I tu također treba istaći nezamjenjivu ulogu i utjecaj II. vatikanskog koncila koji takoreći „ozakonjuje” antropološki pristup, koji se upravo tih godina udomaćuje u katehezi, a što je sve izraženo već dulji niz godina izrazom „vjernost Bogu i vjernost čovjeku”.

S obzirom na različite pokoncilske međunarodne katehetske sastanke, koji su svakako utjecali na razvitak katehetske teorije i prakse, treba istaći da krajem šezdesetih godina umjesto dotad prevladavajuće kerigmatske metode,¹⁵ dolazi sve više do izražaja tzv. antropološka metoda, koja osim prvog dijela osnovnog katehetskog zakona „vjernost Bogu”, ističe i neodvojivost i potrebu i drugog dijela – „vjernost čovjeku”. Tako se sve češće govori o utjecaju i prisutnosti mass-medija u svakidašnjem životu čovjeka i ljudi, što se treba svakako odraziti i u katehezi, „u svrhu utjelovljenog prikazivanja kršćanske poruke”.¹⁶

Sredstva društvenog priopćivanja, ističe se, stvaraju novi oblik društva, novu situaciju, od koje kateheza treba polaziti kako bi se na utjelovljeni način prikazala kršćanska poruka. U tom je smislu nužno hitno istraživati utjecaj sredstava društvenog priopćivanja na religiozni mentalitet ljudi našeg vremena, kako bi se nakon toga moglo ukazati i na konkretne načine upotrebe mass-medija u katehezi.¹⁷ Spomenimo napokon da je na razini opće Crkve već 1979. godine organiziran posebni katehetski tjedan na temu „Sredstva društvenog priopći-

vanja i kateheza”.¹⁸ Danas na razini opće Crkve postoji nekoliko organizacija koje se bave problemima sredstava društvenog priopćivanja, tako npr. za film, televiziju, novine, kao i za katolike zaposlene u djelatnostima tih medija. Organiziraju se i posebni festivali, na kojima smo i mi dobili nekoliko nagrada.¹⁹

2. SREDSTVA DRUŠTVENOG PRIOPĆIVANJA I MEDIJI U KATEHETSKIM DOKUMENTIMA

Godina 1971. označava prekretnicu u novijem katehetskom pokretu. Te je naime godine

¹³ Objavljen je u Rimu 23. svibnja 1971. Objavljen je i hrvatski prijevod, usp. CP.

¹⁴ Spoletini razdoblje od prvih papinih reagiranja na pojavu novina pa sve do vremena iza Koncila dijeli na tri dijela: a) moralističko-obrambeno razdoblje; b) društveno-pastoralno razdoblje; c) razdoblje teološkog razmišljanja. Usp. D. SPOLETINI, *nav. dj.*, str. 40–43. Drugim riječima, od početnog bojažljivog stava, u kojem se očituje nepoznavanje biti tih sredstava pa se stoga češće na ta sredstva gleda isključivo s obzirom na njihov utjecaj na opći moral, s vremenom se tim sredstvima priznaje njihova autonomija, a ujedno se određeni dio procjene prepušta i svakom pojedinom primatelju. Napokon, od isključivosti prelazi se na suradnju i prihvaćanje, uviđa se mogućnost pastoralna pomoću i sa tim sredstvima sve do novijih otkrića o tzv. „audiovizualnom govoru”.

¹⁵ U tom smislu dobro je podsjetiti na međunarodne katehetske tjedne. Tako 1960. godine u Eichstättu prevladava i ističe se kerigmatska metoda, ali se već tada javljaju određeni glasovi koji ukazuju na nedostatnost i loše posljedice isključivosti ove metode, zalažući se također i za tzv. antropološki momenat u katehezi. Antropološka je struja međutim na kasnijim sastancima nezaustavljivo dolazila do izražaja. U Bangkoku (Tajland) 1962. još se uvijek pokušava spasiti kerigmatsku metodu, ali se već vidi očita pobjeda antropološkog pristupa, što se još bolje vidjelo u Katigondi (Uganda) 1964. i naročito u Manili (Filipini) 1966, gdje je antropološka metoda došla do svog potpunog izražaja i bila konačno prihvaćena.

¹⁶ Usp. „El fenomeno imprescindible de la comunicación social” u SEMANA INTERNACIONAL DE CATEQUESIS, *Catequesis y promoción humana. Medellín 11–18 de agosto de 1968*, Salamanca, Ed. Sigueme 1969, str. 16–17.

¹⁷ Usp. *isto*.

¹⁸ U gradu San Antonio u državi Texas, SAD. Sličan je sastanak organiziran i kasnije, godine 1977. u Münchenu.

¹⁹ Npr. pjesma „Tiho, tiše” dobiva nagradu u Španjolskoj, film „Saće” o gradnji crkve u Sigetu nagrađen je u Austriji.

na razini opće Crkve objavljen u Rimu Opći katehetski direktorij, a iste je godine održan i II. međunarodni katehetski kongres. I u dokumentu i na kongresu uočava se, s obzirom na našu temu, jedna zajednička crta: i crkveno učiteljstvo i pastoralni radnici postali su svjesni novog „elektronskog doba” i zajednički sebi postavljaju pitanje: Kako se na pozitivan način stvaralački uključiti u nova gibanja, kako odgovoriti izazovu audiovizualnog naraštaja. Nakon početnog oduševljenja, koje je u određenim trenucima znalo biti i neosnovano, kao i na temelju nekad prebrzo donešenih zaključaka, kojima je povod bilo preveliko pouzdanje u moć tehnike,²⁰ počelo se s više smisla za stvarnost gledati na sredstva društvenog priopćivanja. Nakon Općeg katehetskog direktorija nema u Crkvi više ni jednog katehetskog dokumenta koji ne bi vodio računa o tim sredstvima. S obzirom na dokumenat naših biskupa, možemo istaći da on preuzima i potvrđuje ono što je rečeno u OKD te u drugim dokumentima opće Crkve.²¹

3. SREDSTVA DRUŠTVENOG PRIOPĆIVANJA I KATEHEZA

Često se puta govori o sredstvima društvenog priopćivanja i o medijima u vezi s njihovim specifičnim odnosima prema katehezi. Postoji nekoliko različitih podjela, s obzirom na ta sredstva i na ono što se pod njima podrazumijeva. Iako ne treba zanemariti stručne podjele i izraze²² – ta govorimo o „medijskoj kulturi” – ipak se čini opravdano ovdje nabrojiti o kojim se sve sredstvima i oblicima komuniciranja i međuljudskog priopćivanja govori npr. u katehetskim dokumentima. Tu su svakako uključeni oblici klasičnog umjetničkog izraza: slike i umjetnost na staklu, mozaici, crteži, skulpture, zatim glazba, pjesništvo, ples, drama, arhitektura, televizija, film, fotografija, dija-film i dijapozitivi, magnetofon,²³ tisak, radio,²⁴ strip,²⁵ video tehnika,²⁶ homilija,²⁷ zatim igra uloga; pričanje priča, sredstva za vidno prikazivanje – različiti poster, grafikoni, karte, grafoskop.²⁸

Svako od ovih sredstava i oblika priopćivanja ima i svoje posebne značajke s obzirom na

način prenošenja poruke – priopćaja.²⁹ Svakako, na posebnom su mjestu sredstva društvenog priopćivanja, kojima je svrha „iznositi na vidjelo teškoće i težnje ljudskog društva kako bi se one što brže razriješile a ljudi se okupljali u sve čvršće i čvršće jedinstvo”.³⁰ Treba nastojati „upotrijebiti (ih) u mnogobrojnim djelima apostolata i da (se) predusretanu štetni pothvatiti.”³¹ Ova sredstva povećavaju povezanost među ljudima ali isto tako mogu i poricati i izopačavati vrednote ljudskog društva.³²

U svakom slučaju, očito je da je današnja kultura obilježena i uvelike određena tim sredstvima, među ostalim i stoga što je njihov doseg

20 Na općem planu, a također i u samoj Katoličkoj Crkvi, veliki je utjecaj imao kanadski teoretičar masovnih medija Marshall McLuhan. Poznate su njegove misli o suvremenom svijetu koji postaje „svjetsko, elektronsko selo”, o sve manjem značenju i važnosti tiskanih medija za suvremenog čovjeka. Pod njegovim utjecajem neki su jednostavno prihvatili kao sigurnu činjenicu da će novi mediji – radio, televizija i drugi, sasvim istisnuti tisak, što se međutim nije dogodilo. U svakom slučaju, zasluga je McLuhana da je upozorio na važnost sredstava društvenog priopćivanja u suvremenom svijetu, a na poseban način što je svojim člancima, knjigama i intervjuima skrenuo pažnju velikog broja ljudi na to područje.

Neka su njegova djela objavljena i u nas: ĐORĐEVIĆ Slobodan (izd.), *Makluanova galaksija. Makluan – za i protiv*, Beograd, Narodni univerzitet braća Stamenković 1971. (Nedavno je objavljeno i drugo, dopunjeno izdanje.); MAKLUAN Maršal, *Poznavanje opštih čovekovih produžetaka*, Beograd, Prosveta 1971; MEKLUAN Maršal, *Gutenbergova galaksija. Nastajanje tipografskog čoveka*, Beograd, Nolit 1973.

21 Usp. RNE, posebno brojeve 44, 49 i 52. Vidi osim toga i brojeve: 8, 9, 11, 16, 33, 39, 43, 47, 50, 51 i 74. O sredstvima društvenog priopćivanja u odnosu na katehezu govori se među ostalim u ovim dokumentima: OKD, EN, Octogesima adveniensi, Poruka Sinode '77, CT, RdC, Cornerstone, Sharing the Light of Faith, La catéchèse des enfants. Texte de référence.

22 O tome se lako možemo uvjeriti ako pogledamo u različite knjige koje se bave tim problemima.

23 Usp. NCD 251.

24 IM 1, CP 136, NCD 249, 259.

25 CP 137.

26 CP 145.

27 EN 43.

28 NCD 265.

29 CP 17.

30 CP 6.

31 IM 13.

32 CP 9.

i utjecaj tako reći neograničen.³³ Osim izrazito poučnih, odgojnih ili negativnih utjecaja, sredstva društvenog priopćivanja predstavljaju izvor i poticaj, a mogu biti i izravno sredstvo zabave i rekreacije, što je također pozitivno, budući da se tako čovjek „oslobađa svakodnevnih briga i korisno ispunja slobodno vrijeme”.³⁴ Općenito govoreći, značajka je sredstava društvenog priopćivanja, a posebno suvremenih mass-medija, da ujedinjuju ljude i promiču izmjenu ideja, potiču na uzajamno pomaganje, zalažu se za pravdu i promiču je. Tim se medijima promiče stvar mira a mogu biti i izvrsni nositelji Evanđelja onima koji inače ne bi ni na koji drugi način došli u kontakt s Radosnom vijesti.³⁵ Jednom riječju, mass-mediji, kao sredstva koja, ne samo po svom izričitom sadržaju, nego i po onom što je u njima sadržano, što se nalazi unutar njih, jesu najutjecajnija za stvaranje zajedničke kulture, imaju istovremeno i pozitivan i negativan utjecaj, što kateheza mora u svakom slučaju imati na umu.³⁶

Iz općih značajki ovih sredstava, kao i iz značajki same kateheze, proizlazi povezanost sredstava društvenog priopćivanja s katehezom. Naime, ova sredstva „pomažu Crkvi da se predstavi suvremenom svijetu, olakšavajući njezin unutarnji dijalog i omogućuju joj da primi mentalitet suvremenih ljudi kojima (...želi) obznani poruku spasenja”.³⁷ Stoga kateheza i evangelizacija, nastojeći ostvariti i u teoriji i u praksi načelo vjernosti Bogu i čovjeku, trebaju na prikladan način iskorištavati mogućnosti koje im ta sredstva pružaju kako bi Kristova poruka spasenja doprla do što većeg broja ljudi.³⁸ Međutim, budući da suvremeni čovjek postaje i na tom području izbirljiv i svakim danom ima sve istančaniji ukus,³⁹ treba nastojati da i priopćivanje religioznog sadržaja bude kvalitetno, tj. da bude barem na onoj razini na kojoj se preko tih istih sredstava nudaju drugi sadržaji.⁴⁰ Ova tvrdnja za sobom odmah povlači potrebu obrazovanja i odgoja koji su usmjereni u raznim pravcima. Treba odgajati i priopćivatelje i primatelje ali i, što je za nas danas i ovdje posebno važno, treba odgajati i katehete i katehiste, pastoralne radnike, svećenike, redovnike i redovnice i sve one koji su na bilo koji način uključeni u katehezu i u vjerski od-

goj. Na poseban način tu su uključeni roditelji koji su s jedne strane, kao i svi drugi, primaoci, a u isto su vrijeme i odgojitelji i priopćivatelji.

Promotrimo malo bolje koji su zahtjevi s obzirom na izobrazbu pastoralnih radnika, kateheta i katehista, kao i redovničkog i svećeničkog podmlatka. Prije svega, pouka u svrhu stjecanja prikladne sprema za upotrebu tih sredstava u apostolske svrhe treba biti pravovremena,⁴¹ da bi se ta sredstva mogla čim više i čim bolje iskoristiti.⁴² Pod tom izobrazbom podrazumjeva se „jasan i točan opis osnovnih značajki pojedinih sredstava priopćivanja; zatim opis njihove uloge i raširenosti u pojedinim krajevima te konačno upute o njihovoj ispravnoj primjeni. Pri svemu tome valja naročitu pozornost svratiti na njihov odnos prema pojedincu i društvu”.⁴³ Ovdje je, ne samo zbog općenitih zahtjeva suvremene pedagogije, nego i zbog brzih promjena upravo na tom području mass-medija, posebno važno istaknuti da je riječ o neprekidnom, tzv. permanentnom obrazovanju.⁴⁴ Pastoralni radnici, katehete i katehiste, trebaju poznavati osnove tehničkog funkcioniranja tih sredstava, zatim poznavati izvore nastajanja osjećaja i javnog mnijenja, znati kritičkim okom gledati na pojedine programe.⁴⁵ U tu svrhu dobro je organizirati određene konferencije,⁴⁶ odnosno, uvesti odgovarajuće predmete u školama.⁴⁷

Osim pouke o ispravnoj upotrebi sredstava društvenog priopćivanja, katehiste treba uputiti

³³ usp. CP 53.

³⁴ CP 52.

³⁵ Usp. NCD 252.

³⁶ Usp. K. NICHOLS, CORNERSTONE, Slough, St. Paul Publ. 1979. br. 67. (Katehetski direktorij biskupa Engleske i Walesa).

³⁷ CP 125.

³⁸ CP 126.

³⁹ CP 130.

⁴⁰ Usp. CP 128.

⁴¹ Usp. IM 15.

⁴² Usp. CP 63.

⁴³ CP 64.

⁴⁴ Usp. među ostalim i CP 110.

⁴⁵ Usp. CP 111.

⁴⁶ CP 170.

⁴⁷ Usp. CP 113.

i u narav slikovnog govora te o pravilnoj upotrebi tih sredstava.⁴⁸ To znači, znati izabrati pravi i povoljni trenutak za upotrebu tih sredstava, odnosno, poznavati osnovna načela za njihovo stvaranje i izbor.

Svi ovi navedeni zahtjevi, preporuke i želje mogu nas obeshrabriti i uplašiti zbog svoje zahtjevnosti, no pri tom treba uvijek imati na umu da svi ne moramo biti stručnjaci na tom području, ali svi bismo ipak trebali razumjeti utjecaj medija na današnji svijet i na pojedina područja čovjekova života. Npr., kod televizije je dobro znati kako se i na koji način planiraju i proizvode pojedini programi, koje su tehnike proizvodnje upotrijebljene, u kojoj je mjeri televizija realistična u prikazivanju pojedinih događaja i, na kraju, kolika je zarada na pojedinih vrstama proizvodnje.⁴⁹ Mass-mediji naime pomažu razvoj ljudskog napretka, a mogu doprinijeti i boljem teološkom razumijevanju vjere kao i boljem razumijevanju i rastu iskustva vjere.⁵⁰

Svaki je ispravan odgoj usmjeren u pravcu nastajanja zrele, samostalne i moralne osobnosti. Odgojitelji, a posebno roditelji, trebaju usmjeravati mlade kako bi jednog dana i sami postali sposobni ocjenjivati i izabirati pojedina sredstva priopćivanja. Na tom području osobito je važno imati na umu da se mnogo više postiže razgovorom i uvjeravanjem nego zabranom.⁵¹ Osim toga, treba imati na umu da mladi često puta, zbog različitog stupnja psihološkog doživljavanja, reagiraju različito, drugačije od odraslih na utjecaj pojedinih mass-medija. Sve nas to još jednom uvjerava u važnost dobre priprave bilo roditelja bilo odgojitelja, jer da bi mogli upućivati i odgajati druge, oni sami trebaju prije svega biti sposobni prosuđivati medije na odgovarajući način. U tu je svrhu preporučljivo da i sami odgojitelji i roditelji nastoje pratiti programe, emisije, literaturu i drugo, što mlade zanima.⁵²

Što se tiče obrazovanja i priprave primatelja, osim onoga malo prije rečenoga, treba istaknuti da je primatelje, odgajanje ili katehizande, potrebno odgajati ne samo zato da bi znali razlučivati dobro i zlo odnosno da bi imali neke koristi, nego i zato da bi bili u stanju na dostojan način uključiti se u život suvremenoga druš-

va. Odgoj treba započeti čim prije.⁵³ Zbog razlika u suvremenom društvu posebnu pažnju treba posvetiti odgoju za dijalog. Primatelj poruke ne smije nikada biti pasivan – treba znati cjelovito promatrati pojedine vijesti i izričaje, razborito i kritički ih izabirati, znati ih upotrijebiti, a ako je potrebno i prikladno, javno iznositi svoje bilo pozitivne bilo negativne primjedbe.⁵⁴

Za katehiziranje pomoću mass-medija i sa mass-medijima, kao i s medijima općenito, treba nastojati upoznati društvenu narav priopćivanja, a isto tako i onoga kome je taj priopćaj namijenjen – čovjeka primaoca. Kod upotrebe tih sredstava treba imati na umu istine koje valja naučavati, kao i cilj same kateheze. U tu svrhu treba izbjegavati površnost i improvizacije, a gdje je potrebno, tražiti i pomoć i suradnju stručnjaka.⁵⁵ Kateheta, općenito govoreći, osim što treba poznavati osnove specifičnog jezika pojedinog medija, treba naučiti i u kojoj prilici i kako upotrebljavati pojedine medije.⁵⁶ Npr. izgleda nekako sasvim normalno vjeronaučnicima–katehizandima prikazati pokoji film, npr. u božićno vrijeme, uz obrazloženje: „Zaslужili su i malo rasonode!“, „Sada su ionako blagdani!“ ili „Nisam se spremio za katehezu, no ništa za to. Prikazat ću im jedan kolut filma o Isusu iz Nazareta!“ Medutim, iako je istina da mediji, a pogotovo mass-mediji, jesu i mogu biti i pomagala u katehezi, danas treba svakako imati na umu i činjenicu da živimo i u „civilizaciji slike“ te da je moguća i vrlo djelotvorna i tzv. „audiovizualna kateheza“. A ka-

48 Usp. OKD 122.

49 Usp. NCD 262.

50 NCD 252.

51 Usp. CP 67.

52 Usp. CP 67–70.

53 „Nikad nije prerano kod mladeži odgajati i stvarati smisao za umjetnost, kritički sud, svijest moralne dužnosti o izboru štiva, kino predstava i radio-televizijskih programa, jer su dječaci i mladež po sebi na tom području ranjiviji a ujedno će im navika na samokontrolu što je steknu u mladosti biti od koristi čitava njihova života“. CP 67.

54 Usp. CP 82 i 107.

55 Usp. OKD 124.

56 Usp. OKD 122, NCD 265.

teheza nije i ne može biti samo zabava ili zgodno provođenje vremena. Ne smije se naime nikada smetnuti s uma da je kateheza i odgoj u vjeri.⁵⁷

4. KATEHEZA I MEDIJI U NAŠOJ KONKRETNOJ SITUACIJI

S obzirom na našu konkretnu situaciju mislim da možemo reći da je od svih medija u našoj Crkvi najviše prisutan medij tiska. Za katehezu je svakako bitno spomenuti katekizme i katekizamske priručnike, kao i katehetske revije i časopise. Kako sada stvari stoje, možemo reći da je na taj način uglavnom obuhvaćena osnovna škola, malo ili skoro ništa srednja škola i studenti i, što je svakako zanimljivo, barem u osnovi, odrasli. Imamo i stručni katehetski časopis, kao i list za djecu. Tu su i naš katolički tjednik, zatim obiteljska revija, a da i ne govorimo o drugim listovima s većom ili manjom nakladom i važnošću. No, umjesto nabiranja, ukratko ću navesti još neke medije i oblike izražavanja i komuniciranja koji su prisutni na našem području i u našoj Crkvi: scenski igrokazi i recitacije, dijafilmovi i pokretni filmovi (super osam i šesnaest milimetara), gramofonske ploče i magnetofonske kazete, a javlja se i video. No, ovo bi nabiranje moglo i zavesti: kao da su svi ovi mediji jednako zastupljeni. Na nekim područjima ostvarenja se mogu brojiti takoreći na prste jedne ruke, a u nekim slučajevima potpuno smo ovisni o materijalima koji dolaze iz inozemstva.

Postavimo sada samima sebi nekoliko pitanja: Prije svega, jesmo li svjesni odgovornosti koja stoji pred nama s obzirom na ovo važno područje – medijsku kulturu? U tu je svrhu možda dobro da se podsjetimo naših predaka i predšasnika u vjeri: sjetimo se samo prvih tiskanih knjiga pred pet stoljeća – u to vrijeme kao da uopće nismo zaostajali za Evropom. Nije li dakle i danas potrebno voditi računa o standardima i zahtjevima suvremene kulture, među ostalim posebno i stoga što se, zbog napretka tehnike, današnji svijet velikom brzinom mijenja. Isto se tako može postaviti i pitanje: Jesmo li svjesni da odabiranjem određenog katekizamskog priručnika pružamo u ruke katehi-

zanata i određenu sliku o kulturi i vjeri?

Čini mi se da je danas jedan od glavnih zadataka na tom području upravo obrazovanje kateheta i katehista. Svjesni smo, a to nam i katehetska znanost i katehetski dokumenti potvrđuju, da obnova i rast u velikoj mjeri ovise o priopćavateljima, u našem slučaju većinom o svećenicima i časnim sestrama – katehetama i katehisticama. Što se pak katekizama i katekizamskih priručnika tiče, a to se može općenito proširiti i na svu katekizamsku literaturu, nije ni u kojem slučaju dovoljno donijeti uz tekst nekoliko fotografija i napomenu da bi bilo zgodno upotrijebiti i gramofon ili uključiti magnetofon. Treba pokušati malo više voditi računa i o zahtjevima tzv. medijske pedagogije: uočiti osnovne značajke pojedinih medija i njegova govora, odnosa tog oblika govora s katehezom, zatim da li je prikladno i u kojoj prilici, upotrijebiti ili ne upotrijebiti pojedini medij.

Napokon, bilo bi možda dobro, umjesto predugog razmišljanja o onome što sada, bilo zbog objektivnih bilo zbog subjektivnih razloga ne možemo učiniti, nastojati iskoristiti do maksimuma konkretne mogućnosti koje imamo. Ako je istina da je medij poruka a ujedno i

⁵⁷ Tome u prilog govore i različite definicije o katehezi. Navodim, slijedeći vremenski redoslijed njihova nastanka, neke od njih:

„Kateheza je djelovanje po kojem jedna ljudska grupa tumači svoju situaciju, živi je i izražava u svjetlu Evanđelja“ (Jacques AUDINET, „La renovación de la catequesis en la situación contemporánea“, u: *Semana internacional de catequesis. Catequesis y promoción humana. Medellín 11–18 de agosto de 1968*, Salamanca, Ed. Sigueme 1969, str. 35.)

„Kateheza je onaj oblik crkvenog djelovanja koji bilo zajednice bilo pojedince privodi zrelosti vjere.“ (OKD 21)

„Kateheza preko mass-medija je djelovanje ljudske grupe koja razmišlja o porukama koje nuđaju sredstva društvenog priopćivanja, s dinamikom i govorom koji je njima vlastit, vrednuje ih u svjetlu Evanđelja i nastoji u njima uočiti znakove kojima Bog danas govori ljudima.“ (D. SPOLETINI, *nav. dj.*, str. 141).

„Kateheza je dublje uvođenje u kršćansku vjeru i život po vjeri, takvo uvođenje koje do vjerničke zrelosti dovodi i pojedince i kršćansku zajednicu u cjelini. (...) Kateheza ide za ovim dvostrukim ciljem: za sazrijevanjem početne vjere i za odgojem istinskog Kristova učenika dubljim i sustavnijim upoznavanjem i nasljedovanjem Isusa Krista i njegove poruke.“ (RNE, 24)

produžetak čovjekovih osjetila, ne bi li bilo potrebno koristiti se medijima koje imamo? Da li bi se moglo učiniti nešto više na području tiska? Npr., nastojati zainteresirati katehizande za dobro štivo, uzdizati njihovu kulturu i odgajati ih za kritičko prihvaćanje. Ili, sjetiti se da kateheza ima i šire značenje – dakle, tu mogu biti uključene i razne scenske predstave, unutar ili izvan katehetske pouke, zatim recitacije, zidne novine, župni listovi, flanelograf, oglasna ploča.

ZAKLJUČAK

U ovom sam prikazu naveo nekoliko bitnih postavki koje nalazimo u pokoncilskim doku-

mentima s obzirom na medijsku kulturu. Postavio sam i nekoliko pitanja. Ne smatram da sam rekao sve niti da su to najvažniji problemi, no nadam se da mogu biti korisni poticaj za razmišljanje, a također i za djelovanje.⁵⁸

⁵⁸ U tu svrhu donosim i malu bibliografiju, tj. popis članaka objavljenih u nekim našim teološkim revijama, kako bi oni koji se više zanimaju za ovaj predmet, imali bar osnovni putokaz za daljnje produbljivanje.

BIBLIOGRAFIJA NA TEMU „MEDIJSKA KULTURA U KATEHEZI“: AUDIOVIZUALNA SREDSTVA – KOMUNIKACIJA – TISAK:

- BARIČEVIĆ Josip, „Audiovizualni govor i vjera“, u: *Odgoj djece u vjeri u kršćanskoj zajednici. Zbornik IV. KLJŠ*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1975, str. 335–343.
- BARIČEVIĆ Josip, „Tipovi komunikacije u katehezi“, u: *Permanentni odgoj kršćanske zajednice*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1977, str. 167–177.
- BARTOLINI Bartolino, *Evangelizacija i audiovizualni govor*, „Kateheza“ 1(1979), 43–50.
- B.B., Poboljšajmo našu katehizaciju, „Katehist“ 4(1966)4–5, 21–35.
- Biblijska radiodrama*, „Kateheza“ 4(1982)3, 63–64.
- BOLKOVAC Stjepan, Audiovizualna sredstva u službi kateheze, u: *Permanentni odgoj kršćanske zajednice*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1977, str. 140–148.
- BUDROVIĆ Dominik, *Pastoralne refleksije o tisku*, „Crkva u svijetu“ 10(1975)2, 163–170.
- CRNJAC Pavao, „Mass-mediji i njihov utjecaj na djecu u razvojnoj dobi“, u: *Odgoj djece u vjeri u kršćanskoj zajednici. Zbornik radova IV. KLJŠ*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1975, str. 61–75.
- CVETKOVIĆ Bogdan, „Auditivna i statična vizualna sredstva u katehizaciji djece“, u: *Odgoj djece u vjeri u kršćanskoj zajednici*, Zbornik IV KLJŠ, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1975, str. 349–353.
- DRAKSLER Srećko, *Školska ploča: nama saveznik – djeci prijatelj*, „Katehist“ 3(1965)1–2, 51–56.
- GABER, E., *Javno mnijenje u Crkvi*, „Svesci“ 3/1967, 24–30.
- Izložba kao sredstvo katehiziranja*, „Katehist“ 8(1969)5, 13–16.
- KUNIČIĆ Jordan, *Formativna ili samo informativna štampa*, „Bogoslovska smotra“ 40(1970)4, 365–369.
- McLAUGHLIN J., *Mir i sredstva masovne komunikacije*, „Svesci“ 6/1967, 42–43.
- M.I.B., *Primjene dekreta o komunikacijama u životu*, „Katehist“ 3(1965)5, 31–45.
- „Mjesto i uloga našega tiska u katehizaciji djece (razgovor s urednicima)“, u: *Odgoj djece u vjeri u kršćanskoj zajednici, Zbornik IV KLJŠ*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1975, str. 367–377.
- NAGY Božidar, *Festival duhovne glazbe, poezije i ritmike*, „Kateheza“ 1(1979)2, 24–26.
- NAGY Božidar, *Festival duhovne glazbe i poezije mladih Zagreb 1980*, „Kateheza“ 2(1980)2, 32–34.
- POPOVIĆ Dinko, „Audiovizualna sredstva u katehizaciji djece“, u: *Odgoj djece u vjeri u kršćanskoj zajednici. Zbornik radova IV KLJŠ*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1975, str. 354–355.
- Poslanica sv. Oca o sredstvima društvenog saobraćanja*, „Služba Božja“ 12(1972)4–6, 275–278.
- Razmišljanja na temu Sredstva društvenog saobraćanja u službi istine*, „Služba Božja“ 12(1972)4–6, 278–286.
- S. M., Božić, *Audio-vizuelna kateheza za 2. razred osnovne škole*, „Katehist“ 8(1969)6, 31–33.
- S. A., *Pjesma i vjera mladih*, „Kateheza“ 4(1982)2, 42–43.
- TRSTENJAK Tonči, *Komunikacija i sredstva društvenog priopćavanja u svijetu*, „Kateheza“ 1(1969)2, 43–50.
- TRSTENJAK Tonči, *Problemi komuniciranja preko sredstava društvenog priopćavanja*, „Kateheza“ 1(1969)3, 42–48.
- VASSE Denis, *Televizija postavlja pitanja čovjeku*, „Svesci“ 17–18/1970, 88–95.

Film

- CAPDENAC Michel, *Neobična komorna glazba (uz „Kameleon“ Krystofa Zanussija)*, „Svesci“ 36/1979, 60–61.
- CARUSO Lucio S., *„Biblija“ basnoslovni film*, „Svesci“ 2/1967, 81–82.
- COLLET Jean, *Cannes, film, novac i ostalo*, „Svesci“ 28/1975, 88–91.
- COLLET Jean, *Jesenja sonata Ingmara Bermana*, „Svesci“ 36/1979, 62–65.
- COLLET Jean, *Miss Oyu*, „Svesci“ 54/1984, 71.
- COLLET Jean, *Našim ljubavima*, „Svesci“ 54/1984, 71–72.
- COLLET Jean, *Obiteljska zavjera*, „Svesci“ 33/1979, 80–82.

COLLET Jean, *Padre Padrone*, „Svesci“ 32/1978, 98–99.

COLLET Jean, *Pasolinijev „Teorem“*, „Svesci“ 14/1969, 63–64.

COLLET Jean, *Susreti trećeg stupnja*, „Svesci“ 34/1979, 91–92.

COLLET Jean, *Taj mračni predmet želja*, „Svesci“ 33/1979, 83–86.

COLLET Jean, *U potrazi za zvijezdom Ermanna Olmija*, „Svesci“ 53/1984, 83–84.

COLLET Jean, *Zelena soba*, „Svesci“ 34/1979, 88–90.

ESTEVE Michel, *Opčinjenost novcem*, „Svesci“ 29/1976, 91–92.

ESTEVE Michel, „Zid“ Sergeja Roulleta. Razmišljanje o smrti, „Svesci“ 10/1968, 67–68.

FARAGO France, *Od raspeća do uskrsnuća jastva. Muka po Ingmaru Bergmanu*, „Svesci“ 31/1977, 53–59.

HLEVNJAK Miroslav, „Film u katehezi i izvan kateheze“, u: *Odgoj djece u vjeri u kršćanskoj zajednici. Zbornik radova IV. KLJŠ*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1975, str. 344–348.

HLEVNJAK Miroslav, „Uvođenje u filmski jezik“, u: *Permanentni odgoj kršćanske zajednice*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1977, str. 151–158.

MALLASSINET Alain, *Ralje*, „Svesci“ 29/1976, 93–94.

MAMBRINO Jean, *Čovjek imenom Isus*, „Svesci“ 53/1984, 82.

MAMBRINO Jean, *Ljubav u Njemačkoj*, „Svesci“ 53/1984, 85.

MARAČIĆ Ljudevit Antun, *Evolucija jednog stava ili traganje za idealnim filmom u djelima crkvenog učiteljstva*, „Obnovljeni život“ 27(1972)3, 248–258.

MARAČIĆ Ljudevit Antun, *Odgoj za film. (Psihološko-moralni vid problema)*, „Obnovljeni život“, 28(1973)5, 439–448.

MILLE Olivier, *Carmen*, „Svesci“ 54/1984, 70.

MILLE Olivier, *Nosferatu, Noćni fantom Wenera Herzoga*, „Svesci“ 35/1979, 88–89.

PESCE Alberto, *Problem filma u dobi razvoja*, „Svesci“ 25–26/1975, 78–84.

PLEŠE Josip, *Norman Jewisen: Film „Isus Krist Superstar“*, 190–196.

TESSIER Mas, *Hiper osjetljivost Wajdinog filma „Bez anestezije“*, „Svesci“ 36/1979, 58–59.

TRSTENJAK Antun, *Filmski utjecaji i nefilmski imperativi*, „Obnovljeni život“ 28(1973)1, 34–52.

TRSTENJAK Antun, „Put u raj“. Scenarij M. Krležje, režija. M. Fanelli, kamera T. Pinter. – U glavnoj ulozi Boris Buzančić. – Producent: Jadran-film i radio-televizija Zagreb, „Obnovljeni život“ 26(1971)2, 196–199.

V.F., *Suvremeni poljski film*, „Svesci“ 36/1979, 56–57.

VETUS M., *Filmski kaleidoskop*, „Crkva u svijetu“, 13(1978)1, 94–95.

VETUS Maksimilijan, *Putovima evropskog filma*, „Crkva u svijetu“ 13(1978)3, 282–284.

WEYERGANS Franz, *Filmski festival u Veneciji 1967*, „Svesci“ 7–8/1967, 106–108.

Katekizamski priručnici:

DERMOTA Valter, *Suvremeni katehetski priručnici na hrvatskom*, „Služba riječi“ 14(1974)3–4, 199–204.

DISKUSIJA (nakon predavanja M. Šimunovića: „Mjesto i uloga katehetskog priručnika...“), u: *Permanentni odgoj kršćanske zajednice*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1977, str. 205–213.

PETRIĆ Tomo, *Osvrt na priručnike 3, 4, 5 i 6 (KS)*, „Bogoslovska smotra“ (1973)4, str.

ŠIMUNOVIĆ Milan, „Mjesto i uloga katehetskog priručnika u odgoju vjere, s osvrtom na naše priručnike“, u: *Permanentni odgoj kršćanske zajednice*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1977, str. 178–204.

Književnost:

ALBERES–BERES Rene-Marill, *Shema za pitanje: što je novi roman*, „Svesci“ 6/1967, 60–63.

ANTOLOVIĆ Josip, *Osvrt na pisanje svetačkih životopisa s obzirom na zahtjeve povijesti i psihologije*, „Obnovljeni život“ 29(1974)5, 461–467.

BLANCHET Charles, *Ima li literatura još smisla?*, „Svesci“ 1/1968, 54–57.

BLANCHET Andre, *Prošlost i sadašnjost Andre Malraux-a*, „Svesci“ 7–8/1967, 101–104.

BOSNAR Drago, *Kršćanska književnost*, „Svesci“ 35/1979, 93–98.

C. P., *Za vašu katehetsku biblioteku*, „Kateheza“ 4(1982)3, 56–62.

ČAGALJ Marijan Ivan, *Hrvatsko pjesništvo između dviju molitava*, „Obnovljeni život“ 26(1971)2, 191–196.

FILOTEA, *Uz biblijski niz 2* (Knjiga „Riječ tijelom postala“), „Katehist“ 4(1966)4–5, 97–100.

HORVATIĆ Dubravko, *Aleksa Kokić*, „Svesci“ 29/1976, 95–96.

HORVATIĆ Dubravko, *Dubravko Škurla*, „Svesci“ 29/1976, 100–102.

HORVATIĆ Dubravko, *Viktor Vida*, „Svesci“ 29/1976, 97–99.

Hrvatska duhovna lirika, „Svesci“ 11/1968, 62.

IVANČAN Dubravko, *Haiku*, „Svesci“ 17–18/1970, 105–107.

JURICA Neven, *Harmonija svijeta u djelu Đure Sudete*, „Svesci“ 54/1984, 77–84.

JURJEVIĆ Juraj, *Interpunkcija – melodija piščeva stila*, „Obnovljeni život“ 39(1984)5, 405–407.

HOCBEK Edvard, *Balade Petrice Kerempuha*, „Svesci“ 9/1968, 65.

KRALJEVIĆ Vinko, *Pojedinac u Sorena Kierkegaard-a*, „Obnovljeni život“ 38(1983)2, 179–183.

FRANZ Gisbert, *Kršćanska književnost i teologija književnosti*, „Svesci“ 54/1984, 44–47.

KUPAREO Rajmund, *Drama ljudske naravi. (U povodu 20. obljetnice Bertolda Brechta)*, „Obnovljeni život“ 31(1976)5, 458–468.

KUPAREO Rajmund, *Predstavnici religija u djelima Ive Andrića*, „Obnovljeni život“ 33(1978)4, 300–313.

KUPAREO Rajmund, *Vag u djelima F. M. Dostojevskog*, „Obnovljeni život“ 32(1977)5, 433–444.

KUPAREO Rajmund, *Zagonetnost osjećaja krivnje u djelima F. Kafke*, „Bogoslovska smotra“ 46(1976)3, 269–275.

KURZ Paul Konrad, *Svećenik u suvremenom romanu*, „Svesci“ 35/1979, 44–52.

LAZARIN Branko, *Smisao i dimenzije religioznog u djelu Krzysztofa Pendereckog*, „Svesci“ 14/1969, 65–67.

LUTHI Kurt, *Značenje modernog pisca za teološku misao*, „Svesci“ 14/1969, 46–49.

MARAKOVIĆ Lj., *Tri fragmenta*, „Svesci“ 10/1968, 63–65.

MARKUS Zlatko, *Maskenbal bez maski ili djelo Miroslava Krležje*, „Svesci“ 10/1968, 62–63.

MARKUS Zlatko, *Riječi tijela koje trpe. Ranko Markinković: „Kiklop“*, „Svesci“ 11/1968, 59–61.

MARKUS Zlatko, „Zastave“, „Svesci“ 10/1968, 66.

MOEYKENS Denise, *Julien Green: Grand Prix National za književnost*, „Svestic“ 7–8/1967, 100–101.

PETRAČ Božidar, *Goranova „Dantesca“*, „Svesci“ 54/1984, 73–76.

PETRAČ Božidar, *Groteskne tragedije Ive Brešana*,

„Svesci“ 36/1979, 68–72.
 PETRAČ Božidar, *O Bakmazovu „Simonu Cirencu“*, „Svesci“ 33/1979, 92–94.
 PETRAČ Božidar, *O fantastičnom i Đuri Sudeti*, „Svesci“ 35/1979, 99–103.
 PLEŠE Josip, MIHAIL BULGAKOV, *Majstor i Margarita, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1980. (Prevela Vida Flaker)*, „Obnovljeni život“ 37(1982)5, 479–486.
 SOMMAVILLA Guido, *Mistično-nihilistička perspektiva suvremene poezije*, „Obnovljeni život“ 35(1980) 205–234.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Ante Cetineo ili s onu stranu zavijača*, „Crkva u svijetu“ 19(1984)2, 167–184.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Antun Branko Šimić – Pjesnik religioznih nemira*, „Crkva u svijetu“ 17(1982)2, 146–168.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Dobriša Cesarić ili tajna ljudske duše*, „Crkva u svijetu“ 17(1982)4, 358–380.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Drama evropske misli ili misao nove drame*, „Crkva u svijetu“ 11(1976)2, 156–169.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Književne ilustracije i kateheza*, „Kateheza“ 6(1984)3, 19–33.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Kompleksnost religiozne svijesti u književnika i književnih junaka*, „Crkva u svijetu“ 13(1978)2, 152–165.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Poetski pristup Chardinu*, „Obnovljeni život“ 37(1982), 239–269.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Problem Boga u suvremenoj književnosti: uvodni pristup*, „Crkva u svijetu“ 12(1977) 4, 365–378.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Religiozna prostodušnost Šopove poezije*, „Crkva u svijetu“ 18(1983)4, 350–367.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Religiozna intimnost Šopove poezije (II)*, „Crkva u svijetu“ 19(1984)1, 57–69.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Savjest u suvremenoj književnosti*, „Bogoslovska smotra“ 47(1977)2–3, 261–272.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Tin Ujević – vječno traženje Boga*, „Crkva u svijetu“ 17(1982)3, 240–276.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Vladimir Nazor – religiozni pjesnik*, „Crkva u svijetu“ 18(1983)1, 48–67.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Vladimir Nazor – religiozni pjesnik (II)*, „Crkva u svijetu“ 18(1983)3, 257–281.

Kultura:

ARUPE Pedro, *Crkva i kultura*, „Obnovljeni život“ 27(1972)4, 359–368.
 ARRUPE Pedro, *Kateheza i inkulturacija*, „Obnovljeni život“ 33(1978)3, 266–269.
 BAJSIĆ Vjekoslav, „Funkcionalnost teološkog jezika i zahtjevi kateheze“, u: *Permanentni odgoj kršćanske zajednice*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1977, str. 74–85.
 BAJSIĆ Vjekoslav, *Poruka Koncila i kulturne vrednote današnjice*, „Bogoslovska smotra“ 36(1966)2, 220–229.
 BRAZA DIEZ Mariana, *Toma Akvinski i lingvistička analiza*, „Svesci“ 35/1979, 8–18.
 CATAO Bernardo, *Današnja vjera traži svoj rječnik*, „Svesci“ 9/1968, 43–45.
 GEVAERT Joseph, *I kateheza ima svoj vlastiti jezik*, „Kateheza“ 1(1979)4, 7–15.
 GILLON L.B., *Kršćanstvo prema kulturama i eshatološkom iščekivanju*, „Bogoslovska smotra“ 38(1968)2, 139–146.
 KOSOR Karlo, *Nešto o jeziku nove hrvatske Biblije*, „Svesci“ 14/1969 68–70; 15/1969, 62–65.
 MUCCI Giandomenico, *Crkva, kultura i reformizam u 19. stoljeću*, „Svesci“ 33/1979, 17–25.
 ŠIMUNDŽA Drago, *Crkva i kultura u suvremenom svijetu*, „Crkva u svijetu“ 20(1985)1, 1–4.
 ŠIMUNOVIĆ Milan, *Kateheza i katehetski govor*,

„Kateheza“ 6(1984)4, 37–44.
 UREDNIK, *Možemo li još govoriti o kulturi?*, „Crkva u svijetu“ 13(1978)4, 289–291.

Liturgija:

BAŠIĆ Petar, *Liturgijska prilagodba između teologije i kulture*, „Služba Božja“ 25(1985)2, 91–107.
 BENVIN Antun, *Naš euharistijski govor*, „Bogoslovska smotra“ 51(1981)1, 281–307.
 BEZIĆ Živan, *Fotografiranje u crkvi*, „Služba Božja“ 24(1984)2, 163–167.
 DEVETAK Vojko, *Susret izražen stavovima tijela*, „Služba riječi“ 18(1978)4, 329–338.
 DEVETAK Vojko, *Susret ostvaren pjevanjem*, „Služba riječi“ 19(1979)4, 347–358.
 DEVETAK Vojko, *Susret ostvaren riječima*, „Služba riječi“ 19(1979)2, 158–165.
 DEVETAK Vojko, *Susret ostvaren riječima (II)*, „Služba riječi“ 19(1979)3, 260–268.
 GELINEAU Joseph, *Prostori zajednice koja svetkuje*, „Svesci“ 7–8/1967, 62–68.
 MILANOVIĆ Anđelko, *Instrumentalna glazba i jazz u crkvi*, „Bogoslovska smotra“ 37(1967)3–4, 400–411.
 ŠKREBLIN Ivan, *Potreba i svrha liturgijske obnove*, „Bogoslovska smotra“ 33(1963)1, 41–49.
 ŠKUNCA Bernardin, *Znak i simbol kao temeljni izraz u liturgiji*, „Služba riječi“ 17(1977)2, 98–105.

Općenito:

BARIČEVIĆ Josip, *Obnova religioznog odgoja i kateheze u našoj Crkvi prema najnovijim smjernicama biskupa Jugoslavije u katehetskom dokumentu „RADOSNO NAVIJEŠTANJE EVANĐELJA I ODGOJ U VJERI“*, „Kateheza“ 6(1984)1, 45–59; 6(1984)2, 67–78. Isti je prilog objavljen i u: „Bogoslovska smotra“ 54(1984)1, 37–69.
 BERLJAK Matija, *„Sapientia christiana“ – novo uređenje studija na crkvenim sveučilištima i fakultetima*, „Bogoslovska smotra“ 49(1979)4, 401–418. (str. 411 = didaktička pomagala)
 BEZIĆ Živan, *Lik katehete*, „Služba Božja“ 14(1974) 3–4, 205–210.
 BEZIĆ Živan, *Nova škola*, „Obnovljeni život“ 33(1978)5, 420–429.
 BRAJČIĆ Rudolf, *Kateheza – izvor religiozne spoznaje*, „Bogoslovska smotra“ 36(1966)1, 34–55.
 DERMOTA Valter, *Pastoralno katehetski postupki vnašanja Boga v dušu otroka in mladostnika*, „Bogoslovska smotra“ 37(1967)1–2, 32–43.
 DERMOTA Valter, *Suvremena metodika u katehizaciji*, „Služba riječi“ 14(1974)3–4, 190–198.
 KOMADINA Ante, *Pojam i značenje simbola u životu Crkve*, „Kateheza“ 7(1985)1, 36–44.
 KUNIČIĆ Jordan, *Apostolsko pismo Pavla VI. „Octogesima adveniens“*. Prigodom osamdesete obljetnice enciklike RERUM NOVARUM Lava XIII. 15. V. 1891–14. V. 1971., „Bogoslovska smotra“ 41(1971)2–3, 247–259.
 KUSTIĆ Živko, *Zakon svake evangelizacije. Parabola o kvascu u interpretaciji konstitucije „Gaudium et spes“*, „Bogoslovska smotra“ 38(1968)1, 49–58.
 MILOVAN Vjekoslav, *Kakva nam kateheza treba danas?*, „Svesci“ 17–18/1970, 127–131.
 „Okrugli stol: Pokušaji, ostvarenja i planovi u katehizaciji u našim biskupijama i regijama“, u: *„Odgoj djece u vjeri u kršćanskoj zajednici. Zbornik IV KLJŠ“*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1975, str. 378–394.
 PLAČKO Ljudevit, *Apostolsko pismo – „Octogesima adveniens“*, „Obnov. život“ 26(1971)4, 349–352.

PLAČKO Ljudevit, *Osvrt na apostolsko pismo „Octogesima adveniens“*, „Bogoslovska smotra“ 42(1972) 2–3, 251–261.

Poruka Sinode Božjem narodu, „Obnovljeni život“ 33(1978)3, 251–261.

„Razgovor s predavačima na kraju rada IV. katehetske ljetne škole '74“, u: *Odgoj djece u vjeri u kršćanskoj zajednici, Zbornik IV. KLJŠ*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1975, str. 395–410.

SAMAC Šime, *BISKUPI JUGOSLAVIJE, Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri, Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze. (Dokumenti 67)*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1983, „Služba Božja“ 24(1984)1, 92–93.

STRES Tone, *Marksistička teorija religije u Jugoslaviji jučer i danas*, „Bogoslovska smotra“ 46(1976)3, 255–268.

ŠKVORC M. – J. LADIKA – I. CVITANOVIĆ, *Problemi katehizacije*, „Bogoslovska smotra“ 38(1968)1 101.

ŠTOKALO Gabrijel, *10 godina naše Crkve u našem svijetu (1974.–1984.)*, u: „Crkva u svijetu“ 20 (1985)1, 55–72.

ŠULJAK Andrija, *Fenomen sinode o evangelizaciji*, „Bogoslovska smotra“ 45(1975)2–3, 167–176.

TRSTENJAK Tonči, *Katehetske ljetne škole od prve ideje do desetgodišnjeg jubileja*, „Kateheza“ 6(1984) 1, 66–74.

TRSTENJAK Tonči, *Obnova kateheze u centru pažnje Katoličke Crkve*, „Obnovljeni život“ 33(1978)3, 193–204.

TRSTENJAK Tonči, *Pripremni radovi za sinodu biskupa 1977*, „Obnovljeni život“ 32(1977)2, 166–176.

WEISSGERBER Stanko, *Nova dostignuća katehizacije mladeži u pubertetu*, „Bogoslovska smotra“ 37 (1967)1–2, 229–235.

WEISSGERBER Josip, *Umjetnost interiewa*, „Bogoslovska smotra“ 37(1967)1–2, 260–279.

Scenska umjetnost – ljudsko tijelo:

BRAJČIĆ Rudolf, *Problem duša – tijelo*, „Obnovljeni život“ 31(1976)3, 222–234.

BRZIĆ Žarko, *U povodu prikazivanja Claudelova „Navještenja“*, „Obnovljeni život“ 27(1972)1, 69–71.

CESAR Mihaela, *„Osnovna načela glume s lutkama“*, u: *Odgoj djece u vjeri u kršćanskoj zajednici, Zbornik IV KLJŠ*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1975, str. 357–362.

FUČEK Ivan, *Unutarnja struktura Claudelove drame „Navještenje“ (Autentičan način kršćanskog vjerovanja)*, „Obnovljeni život“ 26(1971)1, 55–59.

JURČEVIĆ Marijan, *Kršćanski pojam tijela*, „Bogoslovska smotra“ 45(1975)1, 31–37.

LEKO Marinko, *Etički problem tijela*, „Svesci“ 30/1977, 37–57.

MESARIĆ Kalman, *Kazalište u mijeni vjekova*, „Crkva u svijetu“ 11(1976)1, 63–72.

PAUKOVIĆ Tomislava, *Dramatizacija u vjerskoj nastavi*, „Katehist“ 2(1964)1, 47–55.

STIPIČIĆ Ivo, *Eshatološki smisao tijela i zemlje*, „Svesci“ 7–8?1967, 69–73.

VOJVODIĆ Daroslava, *Spontanitet djece u dramatizaciji biblijskih događaja*, „Katehist“ 2(1964)2–3, 39–45.

Umjetnost

AUDEN W.H., *Kršćanstvo i umjetnost*, „Svesci“ 17–18/101–103.

FAGONE Virgilio, *Geometrija i poezija u djelu Paula Kleea*, „Svesci“ 17–18/1970, 108–114.

GOLUB Ivan, *Riječ – zajedničko mjesto vjere i umjetnosti*, „Bogoslovska smotra“ 47(1977)1, 81–85.

GOLUB Ivan, *Slika – zajedničko mjesto vjere i umjetnosti*, „Bogoslovska smotra“ 49(1979)3, 323–324.

HORVATIĆ Dubravko, *Hrvatsko poslijeratno slikarstvo i kiparstvo*, „Svesci“ 17–18/1970, 96–100.

HORVATIĆ Dubravko, *O novijoj sakralnoj i religioznoj umjetnosti*, „Svesci“ 34/1979, 97–102.

PLEŠE Josip, *Meditacije pred slikom*, „Obnovljeni život“ 39(1984)6, 534–539.

PLEŠE Josip, *Meditacije pred slikom*, „Obnovljeni život“ 40(1985)1, 92–96.

PLEŠE Josip, *Meditacije pred slikom*, „Obnovljeni život“ 40(1985)2, 179–182.